

CONTRIBUȚII LA ISTORIA ORAȘULUI NAPOCA PE BAZA MONUMENTELOR SALE SCULPTURALE ÎN PIATRA (III)*

VIII. SARCOFAGELE¹

Deoarece sarcofagele, descoperite în Cluj-Napoca, au o execuție simplă, ne vom limita la simpla înregistrare a lor. Ele sunt confecționate dintr-o cutie dreptunghiulară (*arca*), fără nici un ornament; fundul interior, sub capul defunctului, este puțin mai ridicat. Au un capac sau acoperiș (*operculum*) prismatic, cu o acroteră (1/8 din sferă) la cele patru colțuri. Capacul, în cele mai multe cazuri, a fost fixat de arcă cu ajutorul unor scoabe de fier (pl. 11/1).

Bibliografie: N. D. Covaciu, *Descoperiri arheologice în Cluj*, ACMIT, I, 1926—1928, p. 218—223; Oct. Floca, *Sistemele de înmormântare din Dacia Superioară romană*, *Sargetia*, II, 1941, p. 1—116 (sarcofagele din Cluj, p. 13—19); I. Hica-Câmpeanu, *Cu privire la unele morminte romane târzii de la Napoca*, *ActaMN*, XIV, 1977, p. 221—237.

Sarcofagele sunt confecționate din piatră de nisip sau de calcar.

a). În strada Mihail Kogălniceanu, în locul actualei Universități, au fost descoperite 4 sarcofage, cu ocazia construirii temeliei clădirii.

Bibliografie: *ArchErt*, 1895, p. 382; N. D. Covaciu, *op. cit.*, p. 218—223; Oct. Floca, *op. cit.*, p. 16—18.

1. *Sarcofagul 1*, este de proporții impunătoare și bine păstrat. Dimensiunile: cutia $2,25 \times 0,92 \times 0,90$ m, capacul lung de 2,25 m, lat de 0,92 m. Capacul, în formă de acoperiș, avea o înălțime mai mare decât acroterele și era prins de cutie prin scoabe.

2. *Sarcofagul 2*, lung de 2,20 m, lat de 1,00 m, înalt de 0,80 m. Dimensiunile capacului: $2,21 \times 1,05$ m. Înălțimea frontonului 0,65 m. Prost conservat.

3. *Sarcofagul 3*. Dimensiunile: $1,90 \times 0,75 \times 0,80$ m, iar ale capacului: $1,97 \times 0,90 \times 0,35$ m. Prost conservat.

4. *Sarcofagul 4* (de copil). Dimensiunile cutia $0,94 \times 0,71 \times 0,28$ m. Capacul, mult deteriorat, este lung de 1,00 m, lat de 0,50 m, înalt de 0,28 m. S-a păstrat o singură acroteră.

* Pentru partea întâia a lucrării, vezi *ActaMN*, XXII—XXIII, 1985—1986, p. 185—199, iar pentru cea de a doua, *ActaMN*, XXIV—XXV, 1987—1988, p. 193—221.

¹ În „Grădina Botanică” a municipiului se păstrează alte trei sarcofage romane. Două sunt în „Grădina Botanică” veche, celălalt, în cea nouă. Din păcate, ele nu au putut fi catalogate, lipsind punctul lor de proveniență. Mai mult chiar, despre aceste monumente am primit informații lacunare și contradictorii. După părerea noastră, sarcofagele au fost aduse dintr-o localitate necunoscută a Daciei romane. O precizare de ultimă oră: două dintre aceste sarcofage au dispărut (!), din locul unde au fost amenajate. Nimeni nu știe nimic?!

b). În strada Avram Iancu, nr. 42 (fosta Petöfi Sándor nr. 30), în curtea fostei Fabrici de sârmă, au fost descoperite 3 sarcofage:

5. *Sarcofagul 1* (de copil), are următoarele dimensiuni: cutia $0,87 \times 0,55 \times 0,41$ m, iar capacul $0,94 \times 0,59 \times 0,29$ m; în interiorul sarcofagului s-au aflat o monedă de bronz și doi cercei de aur.

6. *Sarcofagul 2* (de copil), a fost descoperit la casa cu nr. 42. S-a găsit numai cutia sarcofagului, lungă de 1,23 m, lată de 0,53 m, înaltă de 0,46 m.

7. *Sarcofagul 3* (pl. 11/2), era improvisat din materialul altor monumente. Cutia se compune din două monumente refolosite: a). un *cippus*, având dimensiunile: $1,50 \times 0,90 \times 0,64$ m. Are și următoarea inscripție: *D(iis) M(anibus) / Cl(audius) Valentinus / vix(it) annos XX / Valeria Valentina filio pūsim(o)*, în monogramă, *OPT(o) S(it) T(ibi) T(erra) L(evis)*; în literele „T” și „L”, se pare, că ulterior au fost incizate două caractere grecești: un *alfa* și un *omega*; b). al doilea component al sarcofagului este un acoperiș de *aedicula*, reprezentând o scenă de vânatoare: doi câini, unul de o parte, altul, pe cealaltă parte a figurației, iar la mijloc o vulpe (pl. 11/3). În interiorul sarcofagului s-au aflat patru ace ornamentale (cf. C. Daicoviciu, *Există monumente creștine în Dacia? AISC, II, 1933—1935, p. 204 și urm.*). Inv. MIC. 1².

c). În anul 1974, cu ocazia construirii clădirii Bibliotecii Academiei, în strada Mihail Kogălniceanu nr. 12, au fost descoperite 3 sarcofage și două monumente arhitectonice (vezi, în continuare, nr. 33—34).

Bibliografie: I. Hica-Câmpeanu, *op. cit.*, p. 221—237; idem, *Riturile funerare în Transilvania de la sfârșitul secolului al III-lea e.n., până în secolul al V-lea e.n.*, *ActaMN, XVI, 1979, p. 157—170.*

8. *Sarcofagul 1*, constituie o cutie monolitică, fiind acoperit cu un capac plan. Dimensiunile: $1,15 \times 0,38 \times 0,53$ m; în interior s-a găsit un schelet de copil *in situ*. Capacul plat, a fost confecționat din piatră calcareasă; inițial, a constituit peretele stâng al unei edicule, decorat cu reprezentări în basorelief, în două câmpuri. Registrul inferior reprezintă corpul unei femei (*camilla?*), în *palla* și tunică. Se mai vede piciorul unei *mensa tripes*, înconjurată de un chenar și zeul *Attis* (pl. 12/4). Inv. MIC. 247.

9. *Sarcofagul 2*, este construit din lespezi de calcar. Dimensiunile: $1,88 \times 0,57 \times 1,25$ m.

10. *Sarcofagul 3*, este o cutie monolitică, având dimensiunile: $1,20 \times 0,35 \times 0,70$ m.

d). Pe bulevardul Constantin Brâncuși (fosta str. Oășanu, Casianu și Gheorgheni) s-au descoperit 5 sarcofage, majoritatea lor în pivnița casei nr. 31 b.

Bibliografie: N. D. Covaciu, *op. cit.*, p. 221—222; Oct. Floca, *op. cit.*, p. 18—20.

11. *Sarcofagul 1*, este mult deteriorat. S-a păstrat o singură latură, lungă de 1,31 m, lată de 0,47 m, groasă de 0,15 m.

12. *Sarcofagul 2*, lung de 2,10 m, lat de 0,89 m, înalt de 0,73 m. Capacul are formă de acoperiș, cu un fronton triunghiular.

² Monumentele inventariate fac parte din colecția de antichități romane a Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei.

13. *Sarcofagul 3*, reprezintă un sarcofag de copil, monolitic. Dimensiunile: $0,84 \times 0,45 \times 0,38$ m. Capacul lipsește.

14. *Sarcofagul 4*, de proporții mari; cutia este lungă de 2,28 m, lată de 0,93 m, înaltă de 0,78 m. Capacul lipsește.

15. *Sarcofagul 5* (de copil), s-a descoperit la casa nr. 33. Dimensiunile: cutia $1,05 \times 0,57 \times 0,45$ m, iar cele ale capacului, $1,05 \times 0,60 \times 0,28$ m. Înălțimea frononului este de 0,28 m. În interiorul cutiei s-a depistat un ac de es.

e). În strada Plugarilor (astăzi desființată), în spatele blocurilor construite la bifurcația bulevardului Nicolae Titulescu (fosta Pata) și Constantin Brâncuși, s-au descoperit, până în anul 1933, 4 sarcofage și un mormânt de țigle (cercetările arheologice au continuat aici începând din anii 1980, depistându-se multe monumente, însă deocamdată inedite).

Bibliografie: Oct. Floca, *op. cit.*, p. 13—16.

16. *Sarcofagul 1*, apărut în fața porții nr. 13 (astăzi demolată), a fost construit din 6 lespezi de piatră de calcar. Cutia este lungă de 1,60, lată de 0,58, înaltă de 0,35 m (dimensiunile interioare). În cutie s-a găsit un schelet intact, așezat pe un strat de var, gros de 0,05 m. Lungimea scheletului este de 1,45 m. Capacul a fost spart în mai multe bucăți (vezi fig. 6 din opera citată).

17. *Sarcofagul 2*, aflat în dreptul ferestrei de lângă poarta nr. 13 (astăzi demolată). Dimensiunile în interior: $1,70 \times 0,58 \times 0,45$ m. Grosimea pereților este de 0,11 m. Capacul plat este format dintr-o singură bucată. Sarcofagul s-a descoperit la o adâncime de 1,30 m, sub nivelul actual. În fundul cutiei a fost cioplită o ridicătură, o „pernă“, unde se află un strat de var, gros de 0,03—0,16 m.

18. *Sarcofagul 3*, dezgropat numai în parte, în fața casei nr. 11 (astăzi demolată). Este un sarcofag monolitic, care din cauză încetării săpăturilor, n-a fost studiat în mod corespunzător.

19. *Sarcofagul 4*, cu dimensiunile în interior: $2,10 \times 0,40—0,50 \times 0,40$. Capacul spart, a fost format dintr-o lespedă lungă de 1,00 m, lată de 0,75 m, groasă de 0,20 m. În interiorul cutiei se află o „pernă“. Lângă sarcofagul, descoperit în dreptul ferestrelor casei nr. 13, s-au mai găsit resturi de țigle și un fragment de coloană (vezi, nr. 46).

Orientarea tuturor sarcofagelor din fosta strada Plugarilor era pe direcția est-vest, îndreptate cu fața spre răsărit. Ele au o construcție simplă, fără nici un ornament.

f). *Sarcofage*, care figurează în inventarul Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei:

20. *Sarcofag* din piatră de nisip, fără indicarea locului de descoperire. Inv. I. 28.

21. *Sarcofag mare*, găsit în curtea Asociației de Agronomie (Gazdasági Egyesület). Inv. I. 975.

22. *Sarcofag mic*, descoperit în locul indicat mai sus. Inv. I. 976.

23. *Sarcofag* (de copil), găsit în curtea judecătorului Ioan Nagy, din strada Attila (actuala str. Andrei Mureșanu). Dimensiunile: $1,20 \times 0,58 \times 0,37$ m. Dimensiunile în interior: $0,95 \times 0,38 \times 0,32$ m. Inv. I. 7314—7315.

24. *Sarcofag* (de copil), descoperit în str. Elisabeta (acum Emil Racoviță). Confectionat din piatră de nisip. În interior are o „pernă“. Dimensiunile: $0,80 \times 0,45 \times 0,24$ m. Inv. IN. 219.

25. *Sarcofag din Piața Păcii*, descoperit cu ocazia construirii Casei de Cultură a Studenților. În cutia sarcofagului s-au găsit un schelet (de soldat), un inel și o gemă. Inv. MIC. 417.

26. *Sarcofag din Piața Păcii*, descoperit tot cu ocazia construirii Casei de Cultură a Studenților. Inv. MIC. 317.

27. *Sarcofage din str. Turzii* (actuala str. Universității). Lângă „Casa Thorockay“ s-au găsit trei sarcofage. Unul avea pe capac reprezentată o femeie și un copil. Copilul avea în mâini o cupă. Muncitorii le-au distrus (cf. E. Jakab, *Kolozsvár története*, Buda, 1870, p. 125).

28. *Sarcofag*, identificat cu ocazia construirii restaurantului „Biazini“. Au ieșit la iveală cutia și capacul (cf. E. Jakab, *op. cit.*, p. 125).

29. *Sarcofag* aflat în „Strada Mare“ (Nagy utca, astăzi Moșilor, în fosta „grădina Haller“ (în jurul actualei Clinici de copii). Descrierea lipsește (cf. E. Jakab, *op. cit.*, p. 126).

30. La capătul str. Pietroasa (Köpad) s-au scos mai multe „sicrie de piatră“. Unul dintre ele a fost găsit în grădina lui Gheorghe Hintz din str. Lerin (actualul bulevard 21 Decembrie). Altul, se afla la ferma lui „Pákei“ din aceeași zonă și era folosit pentru igheab de adăpat vite (cf. E. Jakab, *op. cit.*, p. 146; J. F. Neigebaur, *Dacien aus den Ueberresten des klassischen Altertums*, Kronstadt (Brașov), 1851, p. 226, nr. 26).

31. *Sarcofag*, găsit lângă drumul spre Becaș. A fost descoperit în 1861, având în interior un craniu uman, și cercei de aur. Aproximativ, în același loc, cu câțiva ani înainte, a fost depistat un alt sarcofag (cf. E. Jakab, *op. cit.*, p. 126).

IX. MONUMENTE ARHITECTONICE

32. *Fragment arhitectonic sculptural*, locul exact de descoperire nu este cunoscut (pl. 12/5).

Bibliografie: C. Pop, *Monumente sculpturale romane din Napoca*, ActaMN, V, p. 484, fig. 8.

Dimensiuni: înălțimea 0,60, lungimea 0,77, grosimea 0,35 m. Este confectionat din piatră de calcar. Starea de păstrare este slabă. Partea superioară a piesei este retezată, iar spatele aplatizat.

Pe o bordură, înaltă de 0,15 m, este reprezentat un basorelief, cu bustul unei femei, având fața, parțial, distrusă. Se păstrează doar ochii, obrații rotunji și rădăcina nasului. Pe gât are un colier gros. Este îmbrăcată într-o tunică până la gât, bogat drapată. Capul îl are acoperit cu un văl gros, care atârână peste umeri, iar marginile lui sunt ținute, de personaj, cu mâna dreaptă. În partea inferioară, sub bordură, se află câteva praguri oblice. Inv. IN. 44.

33. Monumente sculpturale din str. Mihail Kogălniceanu.

Împreună cu cele 3 sarcofage (vezi, nr. 8—10), descoperite cu ocazia construirii clădirii Bibliotecii Academiei, din str. Mihail Kogălniceanu, s-au găsit și două monumente arhitectonice.

Bibliografie: I. Hica-Câmpeanu, *op. cit.*, 232—233.

Monumentele s-au găsit într-o poziție secundară, fiind folosite la susținerea zidului unei pivnițe.

Primul, constituie partea superioară a unui perete lateral sau pilastru de ediculă, cu orificii în formă de coadă de rândunică. La un capăt este sculptat un capitel corintic, cu două registre. Cel inferior este decorat cu frunze de acast. Dimensiunile: $1,24 \times 0,36 \times 0,40$ m. Inv. IN. 24.131.

34. *Monument sculptural arhitectonic.* Al doilea monument, găsit împreună cu cel discutat mai sus, face parte dintr-un altar. Pe latura centrală se află litera „D”, incizată ulterior. Dimensiunile soclului: $0,82 \times 0,48 \times 0,37$ m. Inv. IN. 24.132.

35. *Pilastru*, locul exact al descoperirii nu se cunoaște (pl. 12/6).

Bibliografie: Á Buday, *Szörványos leletek a római kori Dáciából, DolgCluj*, VII, 1, 1916, p. 81, fig. 22; A. Bodor, *Adalékok a helyi elem fennmaradásának a kérdéshöz, Studia*, 1960, Ser. IV. fasc. 1, Historia, p. 32, nota 44, fig. 6; idem, *Dacia*, N.S., VII, 1963, p. 217, nota 49, fig. 9; C. Pop, *op. cit.*, p. 479—482, fig. 2; M. Bărbulescu, *Cultul lui Hercule în Dacia romană (I)*, *ActaMN*, XIV, 1977, nr. 76, fig. IX/2.

Dimensiuni: $2,46 \times 0,59 \times 0,48$. Confectionat din piatră de calcar. Starea de păstrare destul de bună, colțul superior drept și partea de jos deteriorate.

Pilastrul prezintă două registre cu basoreliefuri. Chenarul, care înconjoară registrele, are o lățime de 0,07 m. În câmpul superior este reprezentat zeul vinului, *Dionysos-Liber*, nud, tânăr, cu plete. În păr se observă ciorchini de struguri și frunze de viță de vie. Ochii, nasul și buzele sunt șterse. Cosițele îi atârnă pe umeri. Mâna dreaptă o ține pe cap, iar în stânga, îndoită din cot și adusă înainte, prinde un *kantharos*. Pe fundal sunt două vrejuri de viță de vie, ciorchini și frunze, așezate alternativ, împreună cu cârcei. Jos, în stânga, se află pantera, animalul favorit, culcată pe un urcior răsturnat, ținând laba stângă din față pe acesta. Imaginea este plasată pe un suport. În registrul inferior sunt reprezentate două personaje: *Hercule* și *Mercurius*. Figura eroului mitic pare să imite sculptura clasică (Hercule odihnindu-se). Este înfățișat ca un bărbat între două vârste, cu figura spre dreapta (capul deteriorat), purtând barbă; părul, scurt, este îngrijit pieptănat. În spatele eroului, pe fundalul scenei, apare o tolă cu săgeți, apoi un arc, care parcă „plutește” în aer. Mâna dreaptă o ține ascunsă la spate, cealaltă se sprijină pe caracteristica măciucă (trunchi de copac).

Zeul *Mercurius*, celălalt personaj (fața deteriorată) din acest registru, este înveșmântat într-o tunică scurtă cu mâneci lungi, peste care se află o mantie scurtă, ce se prinde pe umărul drept cu o fibulă. În mâna stângă (acoperită, în parte, de mantie), ține caduceul. Pe cap poartă caracteristica pălărioară cu aripioare, iar în mâna dreaptă are o pungă

(*marsupium*). Și aceste două figuri din registru sunt plasate pe un postament.

A. Buday este de părere că piesa îndeplinea funcția de *antae* (ușor de poartă), iar C. Pop presupune că ea a avut un rol de *postis*. Nouă ni se pare că era un pilastru dintr-o ediculă, similară celor descoperite în Pannonia și în Italia. Inv. MIC. 282.

36. *Pilastru*. Nu se cunoaște cu exactitate locul de descoperire (probabil, Piața Unirii).

Bibliografie: A. Buday, *op. cit.*, p. 81—82; C. Pop, *op. cit.*, p. 479—482, fig. 1 a—b; M. Bărbulescu, *Pilastrul cu divinități din Napoca și unele aspecte ale arhitecturii sepulcrale în Dacia*, AIIA, XIX, 1976, p. 270—271; idem, *Interferențe spirituale în Dacia romană*, Cluj-Napoca, 1984, *passim*.

Dimensiuni: $2,80 \times 0,59 \times 0,15$ m. Confectionat din piatră de calcar. Piesa a fost reconstituită (pl. 12/7), întregirea ornamentului, în relief, s-a făcut prin desen. Spatele piesei, aplatizat, s-a încastrat într-un zid. În părțile laterale se află câteva orificii.

Monumentul se împarte în două registre. Câmpul superior este înalt de 1,15 m, iar cel inferior de 1,25 m. Ambele sunt încadrate de câte un chenar, lat de 0,06 m, marginea fiind de 0,35 m. Decorul reliefat are înălțimea de 0,03 m și lățimea de 0,38 m. În partea superioară sunt reprezentate un vrej de viță de vie, frunze, doi ciorchâni de strugure și câțiva cărcei, compoziție ce se desprinde dintr-un mănunchi de frunze de acant. Registrul inferior a fost reconstituit, obținându-se un decor aproape identic cu cel din câmpul superior. Vrejul de viță de vie însă răsare din gura largă a unui vas cu două anse. Tortile vasului, — *kantharos* —, au forma literei „S”, terminate în încolăcirii, asemănătoare coarnelor de berbec. Inv. IN. 21.618.

X. MONUMENTE ARHITECTONICE INSERATE ÎN INVENTARUL MUZEULUI NAȚIONAL DE ISTORIE A TRANSILVANIEI

37. *Bază de coloană*, descoperită în str. Horea, între imobilele cu numerele 10 și 18. Inv. I. 7112.

38. *Bază de coloană*, descoperită cu ocazia construirii Palatului „Dermata”, din str. E. Zola. Inv. IV. 5177.

39. *Bază de coloană*, descoperită în același loc ca și piesa de la nr. 38. Inv. I. 5161 (cf. *Újság*, 29, IX, 1922, *Notae Napocenses*).

40. *Bază de coloană*, din piatră de nisip, depistată în Piața Unirii, în fața berăriei „Ursus”. Dimensiunile: $0,75 \times 0,58$ m; lungimea soclului $0,75 \times 0,76$ m, diametrul fusului: 0,60 m. Inv. IN. 1349.

41. *Coloană*, de piatră, găsită cu ocazia construirii unei case pe „Strada de plimbare Elisabeta” (Erzsébet sétaut, astăzi Emil Racoviță), clădirea „Inspectoratului”. Inv. I. 6249.

42. *Coloană*, spartă în 7 bucăți, depistată în Piața Unirii, nr. 7. Inv. I. 7182.

43. *Două fragmente de coloane*, descoperite în același loc ca și piesa nr. 62. Inv. III. 9562—9563.

44. *Coloană*, din piatră de nisip, descoperită în Piața Unirii, lângă toaletă publică. Inv. VI. 4184.

45. *Fragment de coloană corintică*, găsit în Piața Unirii între casele cu nr 22 și 23. Inv. VI. 6001.

46. *Fragment de coloană*, descoperit în fosta str. Plugarilor, nr. 13, lângă sarcofagul discutat (nr. 19). Inv. IN. 1350.

47. *Partea inferioară a unei coloane*, găsită pe locul fundației Palatului telefoanelor din str. E. Zola. Piatră de nisip, înaltă de 0,60 m. Inv. IN. 1356.

48. *Partea inferioară a unei coloane*, descoperită tot în fundația Palatului telefoanelor, din str. E. Zola. Înălțimea 0,63 m. Inv. IN. 1357.

49. *Coloană*, aceeași proveniență ca la nr. 62. Piatră de nisip. Dimensiunile: înălțimea 1,485 m, diametrul inferior 0,51 m, diametrul superior 0,32 m. Inv. IN. 1359.

50. *Patru coloane*, descoperite cu prilejul edificării „Magazinului Central”, de pe str. Gheorghe Doja (pl. 13/8).

51. *Capitel de coloană*, descoperit în Piața Unirii între fosta cafea „Europa” și Magazinul „Reményik”. Inv. I. 575.

52. *Două capitele*, descoperite în str. Memorandumului (fostă 30 Decembrie), nr. 3. Inv. I. 7048—7049.

53. *Capitel*, de piatră, fără indicarea punctului de proveniență. Inv. I. 8113.

54. *Trei capitele*, descoperite la colțul străzilor Wesselényi (acum Horea), și Szép. Inv. III. 9959—9962.

55. *Capitel*, descoperit în substrucția casei nr. 5, lângă Casa lui Matei Corvin. Inv. IN. 9.

56. *Capitel doric*, din calcar, aflat în Piața Unirii, lângă toaleta publică. Inv. IN. 41.

57. *Fragment de capitel*, descoperit în același loc ca și piesa indicată la nr. 62. Piatră de nisip. Dimensiunile: 0,80×0,10×0,39 m. Inv. IN. 1351.

58. *Fragment de capitel*, descoperit în punctul indicat la nr. 62. Piatră de nisip. Înălțimea 0,54 m, diametrul fusului 0,465 m. Inv. IN. 1355.

59. *Capitel de coloană*, depistat ca și piesa de la nr. 62. Piatră de nisip. Dimensiunile: lung de 0,55 m, înalt de 0,21 m. Inv. IN. 1358.

60. *Capitel corintic*, în același loc (vezi nr. 62). Piatră de nisip. Dimensiunile: înalt de 0,27 m, suprafața 0,34×0,42 m. Inv. IN. 1360.

61. *Capitel doric*, cu reprezentarea uneltelor de pietrar.

Bibliografie: M. Bărbulescu, *Reprezentarea uneltelor de pietrar pe un capitel din Napoca, In memoriam Constantin Daicoviciu*, Cluj, 1974, p. 29—34, fig. 1—5 și o planșă; idem, *Interferențe spirituale în Dacia romană*, Cluj-Napoca, 1984, p. 51—54, fig. 6.

Descoperit la 30 m de zidul de nord al bisericii Sf. Mihail în Piața Unirii, în luna aprilie a anului 1968. Dimensiuni: înălțimea totală a capitelului este de 0,24 m, abacul, patrat, are latura de 0,57 m, fiind înalt de 0,115 m, înălțimea echinei 0,08 m. Echina este decorată cu ove (din care s-au păstrat 15). Spațiul dintre ove este decorat cu un interesant motiv ornamental (pl. 13/9), înfățișând uneltele unui meșter lăpăd și, anume: două ciocane de pietrar, cu două brațe, un ciocan de for-

mă ovală, o daltă cu trei dinți, un ciocan pentru martelare, „vârfuri de săgeți“ (uneori duble), care au avut rolul spițurilor (folosite de sculptori), o figură umană (cap de bărbat).

62. *Bază de pilastru*, din piatră de nisip, ieșită la iveală în str. General Neculce (astăzi E. Zola), în fața casei nr. 14. Dimensiunile: $0,69 \times 0,57 \times 0,30$ m. Inv. IN. 1350.

63. *Fragment arhitectonic*, a fost identificat la nivelarea fostei „Pieți de găini“ (în spatele Poștei). Dimensiunile: $0,32 \times 0,32 \times 0,54$ m. Inv. IN. 2670.

XI. MONUMENTE ARHITECTONICE SEMNALATE ÎN LITERATURA DE SPECIALITATE, DAR CU LOCUL DE PĂSTRARE NECUNOSCUT

64. *Coloane ionice și corintice*. Ele s-au aflat în cimitir și în „Grădina publică a lui Haller“ (cf. E. Jakab, *op. cit.*, p. 127; J. F. Neigebaur, *op. cit.*, p. 227, fig. 32).

65. *Fragmente de coloane*. La o distanță de 5—6 „stânjeni“ de la biserica Sf. Mihail din Piața Unirii, cu ocazia construirii unei pivnițe, s-au găsit câteva fragmente de coloane, dintre care una avea diametrul de 0,90 m, iar celelalte erau de mărime diferite (cf. E. Jakab, *op. cit.*, p. 127).

BODOR ANDRÁS

CONTRIBUTIONS TO THE HISTORY OF THE TOWN OF NAPOCA ON THE GROUND OF ITS SCULPTURAL MONUMENTS IN STONE (III)

(Abstract)

As in his two former studies (see, *ActaMN*, XXII—XXIII, 1985—1986, p. 185—199 and XXIV—XXV, 1987—1988, p. 193—221), the author treats the sculptural monuments found on the territory of ancient Napoca (Cluj). He describes 31 sarcophagi (preserved completely or only in fragments), 32 architectonic monuments and two other remains, mentioned in scientific literature, but their whereabouts in unknown. The sarcophagi have a simple execution being made of a quadrangle stone box and of a stone lid.

One of the sarcophagi (nr. 7) has an inscription on it with the customary formula: *OPT(o) S(it) T(ibi) T(erra) L(evis)*, and in the letter „T“ and „L“ there are engraved two Greek letters: *alpha* and *omega*.

The architectonic monuments may be enlisted in different groups: pillars, columns, capitals or just some parts, fragments of them, such as bases, shafts, parts of capitals. On one of the pillars (nr. 35) there are represented three gods: Hercules, Mercurius and Dionysos-Liber. The author thinks that this pillar originally belonged to an *aedicula*. An other pillar (nr. 36) has been decorated with grape-branches coming out from a vase, — *kantharos* —, with grape-leaves and bunches of grapes.

On a Doric capital (nr. 61) among the ovoid decorations the tools of a stone-cutter are moulded: different types of hammers, a chisel, some spokers and the head of a man.